

วัตถุสำเร็จรูปกับเลือดประจำเดือนในผลงานของศิลปินหญิงร่วมสมัย

Founds objects and Menstrual Blood in the Works of Contemporary Female Artists

เฉลิมพล ชัยณรงค์พร Chalernpol Chainarongphron

นักศึกษาศิลปมหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์ คณะศิลปวิจิตร สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Received : April 28, 2022

Revised : June 10, 2022

Accepted : June 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้ตั้งใจศึกษาผลงานศิลปะที่ใช้เลือดประจำเดือนของตนเองและวัสดุเก็บตกในการสื่อความหมายเรื่องเพศสถานะ โดยอาศัยการศึกษาว่าศิลปินแต่ละท่านเก็บเลือดประจำเดือนอย่างไรและคัดเลือกวัสดุเก็บตกกับวัสดุอื่น ๆ อย่างไร และวิเคราะห์กระบวนการทำงานร่วมกันของวัตถุต่าง ๆ ว่าสื่อความหมายที่ศิลปินต้องการได้อย่างไรบนพื้นฐานทางวัฒนธรรมของศิลปินแต่ละท่าน ผลการศึกษาสามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ 3 ประเด็นดังนี้ 1. ศิลปินทั้ง 5 ท่าน (จุติ ชิดาโก แคโรลี ชนิแมนน์ คารินา อุเบดา เคซึย เจนคินส์ และเทรซีย์

เอมิน) อาศัยองค์ประกอบนี้เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่ศิลปินชายไม่สามารถผลิตเองได้หรือ
ไม่มีความต้องการจะแสวงหามาใช้ 2. กระบวนการดังกล่าวนี้เพื่อชวนให้ผู้ชมตั้งคำถาม
เกี่ยวกับการจัดระบบคุณค่า สูง-ต่ำ, สะอาด-สกปรก ที่โลกศิลปะสถาปนาไว้และมีผลให้เพศ
หญิงอยู่ในฝั่ง ต่ำและสกปรกเสมอ เนื่องจากเป็นเพศที่มีวัฏจักรทำการผลิตเลือดประจำเดือน
3. ในแง่ขององค์ประกอบทางศิลปะ การใช้เลือดประจำเดือนเป็นการขยายขอบฟ้าของการ
สร้างสรรค์และทำให้ผู้ชมตระหนักได้ว่ายังมีองค์ประกอบทางศิลปะที่สามารถเลือกใช้ได้อย่าง
ไม่สิ้นสุดและยังมีประเด็นสำคัญที่สามารถสื่อสารได้อีกในอนาคตเป็นจำนวนมาก

คำสำคัญ ศิลปินหญิง / เลือดประจำเดือน / มายาคติเกี่ยวกับผู้หญิง / วัสดุสำเร็จรูป

Abstract

This article aims to study 5 artworks that utilized menstrual blood and found objects as elements to signify gender issues. By studying the way each artist collected her own period and found objects then analyze how they are deliberately composed to form a work of art based on each artist's distinctive socio-cultural context. 3 main points could be concluded as follow. First, all 5 artists (Judy Chicago, Carolee Schneemann, Carina Ubieda, Casey Jenkins and Tracey Emin) intentionally used her own period as an element which male artists cannot produce or do not want to acquire. Second, the artworks invite the audiences to reconsider the system of the social world established mainly by male dominance in the past. This system in which high-low, clean-dirty values was established. Because of menstrual blood female was pushed into the low and dirty zone. Third, as art element, the menstrual blood and found objects used by these artists had expanded the art horizon beautifully. The artworks successfully invited the audiences to imagine the possibilities of art elements and how more important issues could be communicate in the next future.

Keywords Female Artists / Menstrual Blood / The Myths of Women / Found Objects

unkā

มนุษย์มีลักษณะของการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นสองขั้ว ดี-เลว สะอาด-สกปรก สูง-ต่ำ สว่าง-มืด เป็นต้น น่าสนใจว่าการแยกแยะเหล่านี้บางครั้งเป็นการแยกแยะจากลักษณะทางกายภาพ แต่การแยกแยะทางกายภาพนำมาซึ่งการแยกแยะในทางสังคมวัฒนธรรมและกลายเป็นตัวกำหนดแบบแผนการดำรงชีวิตด้วย ทั้งนี้สิ่งปฏิญ์ของร่างกายซึ่งในหลายสังคมถือว่าเป็นมลทิน เช่น ประจำเดือนของผู้หญิง น้ำมูก น้ำลาย ฯลฯ นั้นนอกจากจะถือว่าสกปรกแล้วยังถือว่าเป็นอันตรายด้วย (สายพิณ ศุภุทธมงคล และคนอื่น ๆ, 2541: 26-27) สังเกตได้ว่านอกเหนือจากสิ่งปฏิญ์ที่ทั้งสองเพศผลิตร่วมกัน มีสิ่งหนึ่งที่เพศหญิงเป็นฝ่ายผลิตเพียงฝ่ายเดียวนั้นคือเลือดประจำเดือน (นอกจากนี้ยังมีเรื่องของการตั้งครรภ์และคลอดลูกที่เกี่ยวข้องกันด้วย) ในแง่การแบ่งแยกทางเพศและการควบคุมผู้หญิง หลักฐานจากสังคมดั้งเดิมที่มีการศึกษาโดยนักมานุษยวิทยาพบว่าผู้ชายมักกดให้ผู้หญิงอยู่ต่ำกว่าเสมอ (ยศ สันตสมบัติ, 2537: 122-145) โดยสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่ผู้หญิงมีเลือดประจำเดือนนั่นเอง

แม้ว่าน่าจะมีความแตกต่างในรายละเอียด แต่สถานะของเลือดประจำเดือนในแต่ละวัฒนธรรมนั้นอยู่ในที่ต่ำมาตลอด ทั้งนี้อาจจะเพราะเลือดประจำเดือนมีลักษณะเหมือนเลือดซึ่งเป็นของเหลวภายในร่างกายที่ชวนให้นึกถึงอันตราย การที่เลือดประจำเดือนไหลออกมาจากช่องคลอด มีสีสันสกปรก ฯลฯ ผู้หญิงซึ่งเป็นเจ้าของเลือดประจำเดือนจึงถูกกีดกันด้วยข้อห้ามในแต่ละวัฒนธรรม ดังที่ ยศ สันตสมบัติ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ มนุษย์กับวัฒนธรรมความว่า

"ในวัฒนธรรมสังคมดั้งเดิมในนิวกินีและแอฟริกา ประจำเดือนของผู้หญิงถูกมองว่าสกปรกและเป็นอันตราย ในระหว่างมีประจำเดือน ผู้หญิงจะแยกตนออกจากครอบครัวและสังคมไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวในกระท่อมพิเศษสำหรับหญิงมีประจำเดือนโดยเฉพาะ ในระหว่างการมีประจำเดือน ผู้หญิงถูกห้ามมิให้แตะต้องเครื่องมือการผลิตทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องมือในการล่าสัตว์ ยังมีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มากมายห้ามมิให้ผู้หญิงแตะต้องศีรษะ ผมหรือเสื้อผ้าของผู้ชายห้ามมิให้ผู้หญิงทอดเงาทับร่างผู้ชาย ยืนนั่งหรือนอนสูงกว่าผู้ชายไม่ว่าจะในเวลาใด ผู้หญิงถูกห้ามมิให้เดินผ่านบ้านของผู้ชาย ขุดหาหรือปรุงอาหารหรือแม้กระทั่งพูดกับผู้ชายในระหว่างมีประจำเดือน การทุบตีภรรยาเป็นเหตุการณั้ปกติในสังคมเหล่านี้" (ยศ สันตสมบัติ, 2537: 125-126)

นอกจากนี้ยังมีข้อเท็จจริงที่ว่า “การมองผู้หญิงและเลือดประจำเดือนของผู้หญิงว่าเป็นสิ่งสกปรก เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมแทบทุกสังคมทั่วโลก ในรูปแบบและระดับที่แตกต่างกันออกไป ในสังคมดั้งเดิมหลายแห่งผู้หญิงเวลาที่มีประจำเดือนจะถูกขับออกจากหมู่บ้านให้ไปอยู่ในสถานที่เฉพาะ เช่น menstruation hut เพื่อป้องกันไม่ให้ความสกปรกลูกหลานแปดเปื้อนสังคม (ของผู้ชาย) ผู้หญิงเวลาที่มีประจำเดือนถูกห้ามมิให้แตะต้องเครื่องมือลำสัตว์ เช่น หอก ธนู แห อวน เพราะเชื่อว่าความสกปรกจะทำให้สิ่งเหล่านั้นหมดความขลัง กฎข้อห้ามดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้ชายสามารถผูกขาดอำนาจการควบคุมเครื่องมือการผลิตและเป็นข้ออ้างในการควบคุมการผลิตและการรักษาอำนาจในสังคมเอาไว้ ในสังคมชนเผ่าบางแห่งในแอฟริกา เช่น พวกมาซาย ผู้หญิงถูกมองว่าเป็นสัตว์ป่าที่สกปรก คุร้ายและเป็นของร้อน (sexually hot) ซึ่งหมายความว่า ผู้หญิงเป็นเพศที่มีอารมณ์รุนแรง มีความสับสนโดยธรรมชาติ สังคมจึงต้องยื่นมือเข้าควบคุมโดยการทำให้ความต้องการของผู้หญิงเย็นลงด้วยการทำ clitoridectomy หรือการตัดเอาปุ่มกระสันหรือคลิตอริส (clitoris) ของผู้หญิงออกเพื่อให้หมดความรู้สึกทางเพศและไม่เป็นอันตรายต่อสังคม ดูเหมือนว่าการมองผู้หญิงว่าเป็นเพศที่สกปรก มีอารมณ์ร้อนแรงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแทบทุกแห่งหนทั่วโลก และเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์อำนาจของผู้ชายที่ถูกสร้างขึ้นจากความได้เปรียบทางชีววิทยาเพื่อควบคุมผู้หญิงและสังคม” (ยศ สันตสมบัติ, 2537: 132)

สำหรับในประเทศไทยเอง ในวัฒนธรรมล้านนามีข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงเข้าไปในพระอุโบสถหรือขึ้นพระเจดีย์หรือเข้าไปในอาณาบริเวณที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากในร่างกายมีสิ่งสกปรกโดยเฉพาะอย่างยิ่งเลือดประจำเดือน จะเห็นได้ว่าการแบ่งแยกดังกล่าวเกิดขึ้นทั่วโลกและการแบ่งแยกทางเพศเป็นที่มาของความไม่เท่าเทียมกันในการปฏิบัติ แม้กระทั่งในโลกของศิลปะ ไม่ที่จะเป็นการสร้างสรรค์หรือการชมก็ตาม

การเคลื่อนไหวเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในศิลปะนั้นสนใจในแง่ของการสร้างและผลิตรายการเกี่ยวกับความงามว่าถูกครอบงำโดยฝ่ายชาย โดยใช้องค์ประกอบศิลปะที่ถูกกำหนดจากฝ่ายชาย และเรียกว่าเป็นสากล เช่นเดียวกันกับแนวคิดหลังสมัยใหม่ นักเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับศิลปะในแนวทางสตรีนิยมก็ปฏิเสธระบบคุณค่าที่เป็นสากลนี้เช่นกัน ในความพยายามปฏิเสธระบบคุณค่านี้และสร้างระบบขึ้นมาใหม่ ศิลปินสตรีหลายท่านหันไปใช้องค์ประกอบทางศิลปะที่ศิลปินชายไม่มี โดยเฉพาะอย่างยิ่งร่างกายผู้หญิง (และหลายท่านไปจนถึงลักษณะทางความรู้สึกของผู้หญิงที่แตกต่างจากผู้ชาย) ประเด็นสำคัญคือเพราะคุณค่าที่เป็นสากลนั้นก่อตั้งโดยผู้ชาย

ตัวอย่างของการรณรงค์ที่สำคัญเช่น กลุ่ม Guerrilla Girls ที่ก่อตั้งขึ้นในเมืองนิวยอร์กเมื่อ ค.ศ. 1985 เมื่อสมาชิกของกลุ่มบางคนได้สังเกตเห็นว่าในนิทรรศการชื่อ An International Survey of Painting and Sculpture ที่จัดขึ้นที่พิพิธภัณฑ์ศิลปะสมัยใหม่ (Museum of Modern Art) นั้นประกอบด้วยผลงานของศิลปินชายจำนวน 169 คน ในขณะที่ผลงานของศิลปินหญิงมีเพียง 13 คนเท่านั้น กลุ่มนี้ได้ทำการรณรงค์ด้วยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โปสเตอร์ติดข้างรถบัส บิลบอร์ดขนาดใหญ่ เป็นต้น โดยการตั้งคำถามเกี่ยวกับชนบททางศิลปะที่ร่างกายเปลือยของผู้หญิงเป็นหัวข้อในการแสดงออกทางศิลปะด้วยประโยคที่ว่า "Do women have to be naked to get into the Met. Museum?" (ออมสิริ ปานดำรงค์, 2564: 152-153)

อย่างไรก็ตาม ในแง่ของการสร้างสรรค์ศิลปินผู้หญิงหลายคนได้สร้างผลงานที่แสดงให้เห็นถึงขอบเขตของการสร้างสรรค์ใหม่ ๆ โดยอาศัยองค์ประกอบบางประการที่ศิลปินผู้ชายไม่มี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเลือดประจำเดือน บทความนี้จะทำการศึกษาวิธีการใช้องค์ประกอบดังกล่าวในผลงานของศิลปินหญิงจำนวน 5 คน รวมทั้งหมด 5 ชิ้น เพื่อชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะและประเด็นที่ศิลปินต้องการนำเสนอ

การวิเคราะห์ผลงาน

Menstruation Bathroom (ค.ศ.1972) โดย จูดี ชิคาโก (Judy Chicago)

จูดี ชิคาโก (Judy Chicago เกิดค.ศ.1939) เป็นศิลปินหญิงชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียงและมีผลงานอันเป็นที่รู้จักในฐานะผลงานของศิลปินหญิงที่ต่อสู้ในแนวทางสตรีนิยม ผลงานที่สำคัญคืองานเลี้ยงอาหารค่ำ (Dinner Party) ซึ่งเริ่มต้นสร้างผลงานตั้งแต่ ค.ศ.1974-1979 ศิลปินได้รวบรวมรายชื่อของสตรีที่ทรงความสำคัญในประวัติศาสตร์ทั้ง 39 คน เช่น อาร์เทมิเซีย เจนติเลสกี (Artemisia Gentileschi) เวอร์จิเนีย วูล์ฟ (Virginia Woolf) หรือจอร์เจีย โอคีฟ (Georgia O'Keeffe) ใ้ศิลปะสำหรับงานเลี้ยงอาหารค่ำนี้ถูกจัดเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมที่เห็นได้ชัดว่าจงใจสื่อถึงอวัยวะเพศของผู้หญิง เช่นเดียวกันกับอาหารในงานบนโต๊ะประจำรายชื่อบุคคลแต่ละท่านที่ใช้รูปทรงภายนอกของอวัยวะเพศหญิงอย่างชัดเจน โดยอาศัยเทคนิคงานช่างที่เคยถูกจัดระบบว่าไม่เป็นวิจิตรศิลป์เช่น งานทอผ้า งานเย็บปักถักร้อย ฯลฯ หรือที่เรียกว่างานช่างสตรี (ออมลรี ปานดาร์งค์, 2564: 165)

ผลงาน Menstruation Bathroom (ภาพที่ 1) นี้อาจจะเป็นหนึ่งในผลงานศิลปะชิ้นแรก ๆ ที่อาศัยเลือดประจำเดือนเป็นองค์ประกอบทางศิลปะที่สำคัญ ในภาพถ่ายชิ้นนี้เมื่อดูแบบผิวเผินแล้วเหมือนเป็นภาพห้องน้ำทั่วไปที่สะอาดเรียบร้อย ศิลปินได้จัดองค์ประกอบให้ห้องน้ำสีขาวสะอาดตา มีสุขภัณฑ์ ถึงขยะ หรือชั้นวางของ ภายในห้องน้ำที่ขาวสะอาดกลับมีสิ่งของเครื่องใช้จำพวกห่อผ้าอนามัยและผ้าอนามัยที่ชุ่มไปด้วยเลือดประจำเดือนวางแขวนไว้ที่ราวด้านขวาของภาพ ความสดของผ้าอนามัยที่เพิ่งใช้ทำให้มีเลือดตกลงมาบนพื้น ขัดแย้งกับความขาวสะอาด ห่อผ้าอนามัยจะวางไว้บนชั้นวางของอย่างเต็มแน่นและฝาปิดชักโครกทั้งสองที่รวมถึงถึงขยะที่อัดแน่นไปด้วยผ้าอนามัยชุ่มเลือดประจำเดือน บนผนังมีผ้าอนามัยใช้แล้วแขวนร้อยเรียงกันสลับสีอ่อน กลางเข้ม นอกจากนั้นยังมีเลือดประจำเดือนกระจายอยู่ที่พื้นห้องน้ำ (พลวัชร เบี้ยวไข่มุก, 2561: 147)

ถึงแม้ว่าลักษณะการจัดวางองค์ประกอบของภาพจะเรียบง่าย วัตถุสำเร็จรูปที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวันถูกจัดวางอย่างจงใจและแบ่งเป็นกลุ่มอย่างเป็นสัดส่วน ทุกส่วนนั้นถูกอัดแน่นไปด้วยวัตถุ จนให้ความรู้สึกอัดอัดของความเป็นสุภาพสตรี เนื่องด้วยวัตถุทุกอย่างที่นำมาประกอบในภาพล้วนเกี่ยวข้องกับความเป็นผู้หญิงทั้งสิ้น รวมถึงความสะอาดและความเป็นระเบียบในห้องน้ำ ซึ่งภาพลักษณะของสตรีไม่ว่าจะในวัฒนธรรมใดก็ตามมักจะถูกปลูกฝังให้รักษาความ

สะอาดและความเป็นระเบียบ แต่เนื่องจากประจำเดือนนั้นเป็นสิ่งที่เรียกได้ว่ายากที่จะควบคุม จึงได้เห็นผ้าอนามัยชุ่มเลือดประจำเดือนและเลือดประจำเดือนกระจายอยู่ตามพื้นห้องน้ำ นอกจากจะยากที่จะควบคุมแล้วยังให้ความรู้สึกถึงความน่าสะพรึงกลัวที่สตรีต้องเผชิญอย่างเป็นประจำและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องด้วยความเป็นประจำเดือนนั้นยากที่จะอธิบาย เป็นคำพูดเพราะอาการจะคล้ายกับคนป่วยแต่ไม่ใช่อาการป่วย จะมีความรู้สึกไม่สบายกาย รวมถึงทางด้านจิตใจก็เช่นเดียวกัน อีกประการหนึ่งนั้นภาพนี้แสดงเรื่องที่สังคมยอมรับไม่ได้ ทั้งเรื่องห้องน้ำหรือเลือดประจำเดือนก็ตาม เพราะทั้งสองประการนี้เป็นตัวแทนแห่งความสกปรกอันเป็นด้านตรงข้ามของการแยกแยะแบบสะอาด-สกปรก ชिकाโกไม่ได้มุ่งประเด็นที่ห้องน้ำเป็นห้องน้ำสำหรับใช้งาน แต่เป็นพื้นที่เพื่อแสดงความคิดทางศิลปะ เนื่องจากห้องน้ำนี้ไม่ได้มีเครื่องใช้ที่จำเป็นในการใช้ห้องน้ำ แต่เต็มไปด้วยวัตถุทางศิลปะที่ศิลปินต้องการนำเสนอหรือว่าเป็นแก่นแท้ที่ศิลปินต้องการจะสื่อสารออกมา ความสำเร็จว่าผลงานชิ้นนี้ตั้งคำถามถึงระบบคุณค่าที่ถูกสถาปนาโดยผู้ชาย การแบ่งแยกสะอาด-สกปรกเข้ากับผู้ชาย-ผู้หญิง ที่ได้ยกตัวอย่างมาข้างต้นถูกท้าทายด้วยพลังของศิลปะเชิงแนวความคิด (conceptual art) นอกจากนี้ ยังอาจตีความได้ว่าศิลปินกล่าวถึงองค์กำเนิดแห่งชีวิตซึ่งก็คือกระบวนการที่มดลูกเตรียมความพร้อมสำหรับการตั้งครรภ์ และเมื่อไม่ได้ตั้งครรภ์ก็จะกลายเป็นเลือดประจำเดือน

ภาพที่ 1

Judy Chicago, "Menstruation Bathroom", 1972,

ภาพถ่าย พิมพ์เจลาตินเงินบนกระดาษ, ขนาด 66x50.4 ซม.

Blood Work Diary (ค.ศ.1972) โดย แคโรลี ชนีแมนน์ (Carolee Schneemann)

แคโรลี ชนีแมนน์ (Carolee Schneemann ค.ศ.1939-2019) เป็นศิลปินชาวอเมริกัน ชนีแมนน์ เป็นศิลปินที่มีความสามารถรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านจิตรกรรม สื่อผสม หรือศิลปะการแสดง โดยใช้ร่างกายของตนเป็นวัตถุชิ้นหนึ่งทางการแสดง ผลงานของชนีแมนน์เป็นศิลปะรูปแบบของ สตรีนิยม ที่ถ่ายทอดมุมมองความคิดของผู้หญิงออกมาได้อย่างชัดเจนและสะท้อนอารมณ์ แฝงยังแฝงถึงแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและวงการศิลปะ ชนีแมนน์ใช้วัตถุสำเร็จรูป และวัสดุเก็บตก รวมถึงใช้อวัยวะและร่างกายของตนเองในการแสดงอีกด้วย ซึ่งอวัยวะบางส่วนหรือร่างกายของสตรีบางชิ้นให้เห็นถึงเรื่องราวของศิลปะแนวสตรีนิยมอย่างชัดเจนตรงไปตรงมา

ผลงานชิ้นนี้ของชนีแมนน์ ได้ใช้ผ้าอนามัยที่ใช้ซับเลือดประจำเดือนในแต่ละวันในช่วงที่เป็นรอบเดือน พร้อมทั้งจดบันทึกและเขียนชื่อไว้ในผ้าอนามัยที่เลอะประจำเดือนเหล่านั้น ผ้าสีขาวมีรอยยับโดยบริเวณกึ่งกลางของผ้าแต่ละชิ้นมีคราบสีแดงและสีแดงเข้มจนเกือบดำจากเลือดประจำเดือนที่มีลักษณะไร้รูปทรง ชนีแมนน์นำผ้าอนามัยที่ใช้แล้วดังกล่าวมาวางเรียงต่อกันและใส่กรอบเหมือนการใส่กรอบภาพ (สุรชาติ เกษประสิทธิ์, 2549: 40)

งานชิ้นนี้เป็นการย้อนแย้งเกี่ยวกับแนวคิดว่าด้วยเลือดประจำเดือนและผ้าอนามัยอย่างเห็นได้ชัด โดยปกติแล้วผ้าอนามัยที่ใช้แล้วถือว่าเป็นขยะที่น่ารังเกียจก่อนทิ้งลงถังขยะยังต้องใส่ถุงหรือใส่หีบห่ออย่างมิดชิดและคงไม่มีใครที่จะสลักชื่อแสดงความเป็นเจ้าของ เนื่องจากถือว่าเป็นสิ่งสกปรกที่ไร้ค่าที่น่ารังเกียจ แม้แต่เจ้าของประจำเดือนดังกล่าวก็มีความคิดเช่นนั้น แต่ศิลปินอย่างชนีแมนน์กลับเห็นตรงกันข้ามกับความคิดเหล่านั้น และแปลค่าให้กับประจำเดือนที่น่ารังเกียจในความคิดของใครหลายคน มาเป็นงานศิลปะที่มีแนวความคิดที่ชัดเจน โดยนำผ้าอนามัยที่ใช้ซับเลือดประจำเดือนเป็นร่องรอยรูปแบบต่าง ๆ นำมาจัดวางใส่กรอบรูปให้มีลักษณะแบบจิตรกรรมนามธรรม เล่นกับระบบการให้คุณค่าที่ยกให้จิตรกรรมเป็นศิลปะชั้นสูง

ทั้งนี้ตั้งแต่อดีตจิตรกรรมนั้นได้รับการยกย่องในควมมีคุณค่าหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านการบันทึกเหตุการณ์ แสดงความศรัทธาหรือเป็นที่ปลดปล่อยจินตนาการของศิลปินมากมาย ฉะนั้นแล้วการที่ชนีแมนน์นำวัสดุที่ถือว่าเป็นสิ่งต่ำอย่างผ้าอนามัยและเลือดประจำเดือนมาเทียบชั้นกับของสูงอย่างจิตรกรรม ทำให้เกิดการตั้งคำถามในสังคมว่า สิ่งที่ถูกคนรังเกียจถือว่าเป็นสิ่งสกปรก หรือเป็นของต่ำนั้น แท้ที่จริงแล้วเลือดประจำเดือนนี้เป็นสัญญาณบอกถึงความพร้อม

ที่จะเสียสละในการให้กำเนิดชีวิต และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ในโลกใบนี้ หากเรารังเกียจงานจิตรกรรมนั้นก็ยากที่จะเข้าถึงศิลปะ ประชญา สรรพวิทยาทั้งปวง เมื่อเทียบกับผลงานชิ้นนี้ของชนิแมนน์แล้ว การรังเกียจสตรีเพราะเลือดประจำเดือนก็เปรียบเสมือนเราปิดกั้นการรับรู้และเข้าใจความเป็นมนุษย์เพศหนึ่งซึ่งไม่ว่าจะเป็นเพศเดียวกันหรือเพศตรงข้ามก็ย่อมนำมาซึ่งทัศนคติที่มีดบอดและตัดสินสูง-ต่ำ, ดี-เลวจากภายนอกทั้งสิ้น

ภาพที่ 2

Carolee Schneemann, "Blood Work Diary", 1972,
สื่อผสม, ขนาด 29x23 ซม.

Cloths (ค.ศ. 2013) โดย คารินา อุเบดา (Carina Ubeda)

คารินา อุเบดา (Carina Ubeda) เป็นศิลปินชาวชิลี อุเบดาได้ใช้วัสดุเก็บตก และวัตถุสำเร็จรูป มาร่วมกับผลงาน รวมถึงใช้เลือดประจำเดือนมาสร้างสรรค์แ่งด้วยหลักปรัชญา ซึ่งผลงาน ของเธอนั้นเมื่อมองดูแล้วจะเห็นได้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นแนวเรื่อง รูปลักษณะของผลงาน สื่อตัวอักษร รวมถึงวัสดุที่นำมาสื่อแล้วจะแสดงผลให้ออกไปในทางลบ แต่กลับให้ผลทางความคิด ไปในทางบวก นั่นคือผลงานที่ชื่อว่า Cloths (ภาพที่ 3) ซึ่งทำให้อุเบดามีชื่อเสียงและเป็นที่ ยอมรับ ผลงานของอุเบดาจัดอยู่ในกลุ่มสตรีนิยมที่ใช้ศิลปะในการขับเคลื่อนความคิดให้สังคม เข้าใจบทบาทของสตรี และยอมรับความเป็นสตรีเพศอีกด้วย

ผลงานชิ้นนี้อุเบดาได้ใช้ผ้าซับเลือดประจำเดือนของเธอเองที่เธอสะสมเป็นเวลา 5 ปี สาเหตุที่ อุเบดาใช้ผ้าซับเลือดประจำเดือนแทนการใช้ผ้าอนามัยเนื่องจากอาการแพ้ผ้าอนามัย อุเบดา ได้นำผ้าที่เธอใช้ซับเลือดประจำเดือนของเธอที่สะสมไว้จำนวน 90 ชิ้น จึงสะตึงปักตัวอักษร ด้วยด้ายเป็นคำที่มีความหมายทั้ง การสร้างสรรค์ การทำลาย เป็นต้น เคียงข้างไปกับกรอบ สะตึงทั้ง 90 อัน ศิลปินแขวนผลแอปเปิ้ลแห้งเหี่ยว สื่อความหมายถึงการตกไปที่สูญสลายไป สะตึงกับผ้าเป็นเลือด ผลแอปเปิ้ลเหี่ยวเกี่ยวกับตัวอักษรทำงานสอดคล้องกันสื่อความหมายถึง ภาพการณ์เจริญพันธุ์ของผู้หญิงที่ครบรอบสัมพันธ์กับระยะเวลาหนึ่งเดือน (พลวัชร เบี้ยวไข่มุก, 2561: 309)

องค์ประกอบหนึ่งที่น่าสนใจคือ ผลแอปเปิ้ลอันเป็นผลไม้ที่มีความหมายเป็นพิเศษในวัฒนธรรม ตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นผลไม้แห่งความรู้ที่ทำให้มนุษย์คู่แรกถูกขับออกจากสวนอีเดน ผลไม้ที่ เป็นรางวัลในการตัดสินใจของเจ้าชายปารีสในปกรณัมกรีก ผลไม้ที่สร้างความฉงนฉงายในงาน จิตรกรรมเซอร์เรียลลิสม์ของเธอเน่ มากิริตต์ (Rene Magritte) ผลไม้ที่หล่นใส่ศีรษะของนัก วิทยาศาสตร์จนทำให้ตระหนักถึงแรงโน้มถ่วงของโลก ไปจนกระทั่งผลไม้เมื่อผ่าครึ่ง บริเวณ ตรงกลางจะมีรูปร่างคล้ายอวัยวะเพศของผู้หญิง ฯลฯ ช่วยทำให้งานชิ้นนี้ตีความได้หลากหลาย ทิศทาง อย่างไรก็ตาม แอปเปิ้ลเหี่ยวเหมือนกับจะไม่เคยเป็นองค์ประกอบทางศิลปะมาก่อน ความเหี่ยวจนดำของผลไม้จะเป็นตัวกำกับความหมายถึงการเจริญพันธุ์ที่แห้งเหี่ยวเมื่อไม่มีการผสมพันธุ์เกิดขึ้น ผลงานชิ้นนี้จึงชวนให้ผู้ชมย้อนขบคิดถึงสภาวะเชิงเวลาของเลือดประจำ เดือน เวลาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในผลงานชิ้นนี้อยู่แล้ว ตั้งแต่การที่ศิลปินเก็บผ้าซับเลือด ประจำเดือนเป็นระยะเวลายาวนาน การทำงานปักสะตึงที่เป็นงานหัตถกรรมใช้เวลา และโดย เฉพาะอย่างยิ่งผลแอปเปิ้ลเหี่ยว นับแต่แรกเริ่มตั้งไข่จนกระทั่งกลายเป็นเลือดประจำเดือนที่ไร้ ค่าและยังถูกมองว่าสกปรกด้วย

ภาพที่ 3

Carina Ubeda, "Cloths", 2013.

สื่อผสม, ขนาดผันแปรเปลี่ยนแปลงได้

Casting off My Womb (ค.ศ. 2013) โดย เคซีย์ เจนคินส์ (Casey Jenkins)

เคซีย์ เจนคินส์ (Casey Jenkins) เป็นศิลปินหญิงชาวออสเตรเลียที่มีผลงานทางด้านศิลปะ จักรวาลและศิลปะการแสดงสด ผลงานของเธอแสดงออกมาให้เห็นถึงทางด้านเพศและความ เป็นสตรีนิยม นอกจากความคิดของเจนคินส์ที่มุ่งไปสู่กระแสของ สตรีนิยม แล้วนั้น เธอยังมี ความสามารถของงานช่างสตรีที่นำมาใช้ในผลงานอีกด้วย คือ การถักนิตติ้ง วัสดุที่เจนคินส์ ใช้ในการแสดงผลงานทางศิลปะ จะมีทั้งวัสดุเก็บตกและวัสดุสำเร็จรูป เจนคินส์ได้ใช้ร่างกาย และอวัยวะเพศ รวมถึงเลือดประจำเดือนของเธอเพื่อเป็นวัตถุทางศิลปะ ในการต่อสู้เพื่อสิทธิ สตรี ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมที่มุ่งประเด็นไปทางด้านเพศ ที่ควรจะมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในฐานะความเป็นมนุษย์

ผลงาน Casting off My Womb (ภาพที่ 4) เจนคินส์ได้ใช้เทคนิคการแสดงสด จากนั้นบันทึก เป็นภาพถ่ายเอาไว้ ศิลปินใช้เส้นไหมสีขาวถักนิตติ้งนำไปสอดไว้ในอวัยวะเพศของเธอทุกวัน เป็นเวลา 28 วัน ซึ่งเป็นวันที่ครบรอบเดือนพอดี ผ้าถักนิตติ้งผืนนั้นมีความยาวถึง 15 เมตร แขนวนผ่านไม้แขวนเสื้อมาเรียงร้อยผูกโยงจากด้านบนลงมาแล้วแขวนผ้าถักนิตติ้งที่เธอดึง ออกมาจากช่องคลอด (พลวัชร เบี้ยวไข่มุข, 2561: 307) จักรวาลในลักษณะสูงและต่ำ คล้าย กับเส้นกราฟที่ขึ้นลงในจอแสดงผลของเครื่องมือแพทย์ ในการวัดผลของชีพจรหรือหัวใจ ซึ่ง บ่งบอกสถานะว่ากำลังดำรงชีวิตอยู่ จากนั้นจะเห็นว่าผ้าถักนิตติ้งสีขาวผืนที่ถูกนำออกมา จากช่องคลอดนั้น บริเวณกึ่งกลางของผืนผ้าจะมีรอยสีแดงอยู่เป็นระยะ นั่นคือเลือดประจำ เดือนของเธอเอง เนื่องจากระยะเวลา 28 วันของสตรีในช่วงวัยเจริญพันธุ์ต้องมีรอบเดือนเป็น ปกติ และเลือดประจำเดือนนี้ก็เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความพร้อมในการตั้งครรภ์ของผู้หญิงทุก คน การที่ศิลปินตั้งชื่องานว่า Casting off My Womb เป็นการย้ำความหมายถึงศักยภาพ ในการให้กำเนิด และกระบวนการที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของผู้หญิง รวมถึงอวัยวะที่ใช้ในการ คลอดคือช่องคลอดที่ศิลปินต้องการย้ำว่าเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นจุดกำเนิดของทุกชีวิตบนโลก ใบนี้ และเป็นความหมายที่ทุกคนควรตระหนัก

เทคนิคหรือวัสดุที่เจนคินส์เลือกใช้คือการใช้เส้นไหมถักนิตติ้ง ก็เป็นเทคนิคค่อนข้างเฉพาะ สำหรับสตรีเช่นกัน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเราแทบจะไม่เคยเห็นศิลปินชายที่จะใช้เทคนิคนี้ ในชีวิตประจำวัน หรือการสร้างสรรค์ผลงานมากนัก และเส้นไหมในการถักนั้นได้ต่อยักษ์กับสตรี ผู้เป็นเพศของการให้กำเนิดสรรพชีวิตขึ้นมา เปรียบเสมือนเส้นเลือด สายสะดือ ที่ได้หล่อเลี้ยง บุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ศิลปินหญิงหลายท่านเลือกใช้เทคนิค ที่ใช้เส้นไหมและการถักทอเป็นการ

แสดงแทนความรักที่ตนเองมีต่อบุตร แม้กระทั่งศิลปินไทยเองก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น ผลงานของเมตตา สุวรรณศรี หรือ แม้กระทั่งสัตว์ตามธรรมชาติอย่างเช่นนกบางชนิดก็ยังใช้วิธีการปักรังเพื่อเตรียมพร้อมในการฟักไข่สำหรับลูกนกที่กำลังจะเกิดมา (เมตตา สุวรรณศรี, 2559: 233)

ฉะนั้นแล้ววัสดุที่เจเนคินส์เลือกใช้ในงาน ไม่ว่าจะเป็น ร่างกายของสตรี อวัยวะเพศของเธอเอง เลือดประจำเดือน และเทคนิคการถักนิตติ้ง นั้นบ่งบอกถึงการกำเนิดของชีวิต การที่เจเนคินส์ใช้เลือดประจำเดือนเข้ามามีส่วนร่วมในงานก็เท่ากับได้ยกฐานะของสตรีเพศขึ้นมา หากเราพบเจอประจำเดือนของสตรีอยู่ตามทีต่าง ๆ เชื่อว่าคงไม่มีใครที่จะเข้าไปพิจารณาค้นหาคำตอบใด ๆ เนื่องด้วยมุมมองที่ว่าเป็นแค่สิ่งน่ารังเกียจ แต่เมื่อศิลปินเลือกมาใช้เป็นวัตถุทางศิลปะแล้วเลือดประจำเดือนนั้นก็กลับได้ให้ข้อคิดเตือนสติ จากที่จะรังเกียจสตรีที่ต้องมีประจำเดือนกลับกลายเป็นความเห็นใจและเข้าใจในความเป็นสตรีมากขึ้น

ภาพที่ 4

Casey Jenkins, "Casting off My Womb", 2013,
ศิลปะการแสดงสด, ขนาดผืนแปรเปลี่ยนแปลงได้

My Bed (ค.ศ. 1998) โดย เทรซีย์ เอมีน (Tracey Emin)

เตรซีย์ เอมีนเป็นศิลปินชาวอังกฤษ เธอมีประสบการณ์ชีวิตในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่นที่เลวร้าย ทั้งโดนทำร้ายไปจนถึงโดนข่มขืนเมื่ออายุ 13 ปี แต่เธอเลือกที่จะนำประสบการณ์เหล่านั้นมาเปิดเผยด้วยแง่มุมทางศิลปะ ซึ่ง “ทั้งหยาบและไม่พิถีพิถัน ไม่ต่างจากภาพที่เราเห็นตามฝาผนังห้องน้ำ นอกจากนี้ยังมีการนำวิดีโอและภาพถ่ายมาใส่แบบไม่เป็นศิลปะ ยิ่งไปกว่านั้นเอมีนยังถ่ายแบบลงนิตยสาร เป็นการสนับสนุนสินค้าและออกรายการเกมโชว์ทางโทรทัศน์ด้วย ทั้งหมดนี้ทำให้เอมีนถูกมองว่าหมกมุ่นในตัวเอง เรียกร้องความสนใจ และต้องการทำให้ผู้อื่นตื่นตาดำ้วยวิธีการไร้เดียงสาแบบเด็ก ๆ นั้นหมายความว่างานของเอมีนไม่ได้ปรุงแต่ง ไม่มีการไตร่ตรองไว้ล่วงหน้าและเป็นของแท้” (เดวิด คอตติงตัน, 2554: 194) จึงส่งผลให้ผลงานของเอมีนนี้นมีลักษณะที่โจ่งแจ้ง และภาพลักษณ์ของเอมีนนี้นั้นเธอก็ได้แสดงออกมาในแบบที่เรียกว่า “หญิงร้าย” ผลงานของเอมีนได้ได้ถูกเปรียบเทียบกับ ฟรีดา คาร์โล (Frida Kahlo) เนื่องจากการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่แสดงออกมาในผลงานบ่งบอกถึงสภาพความเจ็บปวดของร่างกายและจิตใจได้อย่างดี เอมีนเป็นศิลปินอีกท่านหนึ่งที่มีความสามารถหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นงานประเภทสื่อผสมงานหัตถกรรมของสตรี หรืองานศิลปะแนวความคิด วัสดุที่เลือกใช้ก็จะมีทั้งวัสดุเก็บตก และวัสดุสำเร็จรูป ผลงานของเอมีน สื่อให้เห็นถึงความแตกต่างขัดแย้ง ในความคิดของผู้คนในสังคม ที่เอมีนแสดงความชัดเจนเกี่ยวกับเรื่อง ความคิดที่แตกต่างขัดแย้งของผู้คนในสังคมก็คือ ความเป็นกุลสตรี เอมีนได้แสดงออกมาทั้งผลงาน และการปฏิบัติตนในขณะที่อยู่ในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่เอมีนได้ตั้งคำถามต่อสังคมในการมองภาพลักษณ์ของสตรี ที่ยุคปัจจุบันนี้มองว่าสตรีหรือบุรุษนั้นล้วนแต่มีความเท่าเทียมกันในทุก ๆ ด้าน

ผลงาน My Bed (ภาพที่ 5) ชิ้นนี้เอมีนได้ใช้วัสดุสำเร็จรูปในการสร้างสรรค์ผลงาน ศิลปินนำเสนอเรื่องราวส่วนตัวโดยใช้เตียงนอนและการทำกิจกรรมต่าง ๆ บนเตียงนั้น เตียงนอนนี้ถือว่าเป็นพื้นที่เฉพาะความสำคัญเหมือนกับของใช้ส่วนตัว ซึ่งถ้าพิจารณาและการใช้เตียงนอนในแต่ละช่วงวัยก็จะให้ความรู้สึกที่ต่างกัน และสิ่งของเครื่องใช้ในแต่ละช่วงวัยก็แตกต่างกันด้วย เอมีนเลือกใช้ช่วงเวลาที่เราเรียกว่า วัยเจริญพันธุ์ในการสร้างสรรค์ชิ้นนี้ สิ่งของบนเตียงประกอบด้วย เสื้อผ้าที่เปื้อนเลือดประจำเดือน ชุดชั้นใน ถุงยางอนามัย สารหล่อลื่น หมอน ผ้าห่ม กระดาษชำระ ชองบูทรี ขวดสุรา ฯลฯ (พลวัชร เบี้ยวไข่มุข, 2561: 258-259) วัสดุเหล่านี้ที่เอมีนเลือกใช้ มีวัสดุที่เป็นของส่วนตัวร่วมอยู่ด้วย เช่น เสื้อผ้าที่เปื้อนเลือดประจำเดือน ถุงยางอนามัยใช้แล้ว สารหล่อลื่น ผู้ที่ชมผลงานเมื่อเห็นสิ่งของเหล่านี้ถึงแม้ว่าจะถูกศิลปินทำลายหน้าที่ให้กลายเป็นวัตถุทางศิลปะ แต่มันก็ถูกชิ้นนี้ให้เห็นถึงภาพการมีสัมพันธ์ทางเพศอยู่ดี

นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ชมที่มีความรู้ทางศิลปะหวนระลึกถึงงานอีกชิ้นหนึ่งของเธอคือ Everyone I Have Ever Slept With 1963-1995 ที่เธอชวนตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นผู้หญิงเช่นกัน

ผลงานชิ้นนี้ยังแสดงถึงสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่ตอกย้ำทางด้านเรื่องเพศซึ่งตามธรรมเนียมในสังคม สุภาพสตรีจะไม่เปิดเผยเรื่องลับเหล่านี้ เช่น หมอนที่วางเคียงกัน 2 ใบ และรอยยับของผ้าห่ม ก็เป็นสิ่งที่ตอกย้ำสิ่งที่ศิลปินต้องการนำเสนอ โดยปกติแล้วเมื่อเวลานึกถึงที่นอนมักจะนึกถึงการพักผ่อน การใช้เวลาส่วนตัวที่มนุษย์ต้องการหลังจากจัดการภาระกิจในหน้าที่การงาน ฯลฯ แต่เมื่อมีวัสดุตั้งที่กล่าวไปแล้วร่วมกับผลงานนั้น ทำให้ส่งผลกระทบเกิดจินตภาพเกิดขึ้น ซึ่ง จินตภาพนั้นก็ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

ฉะนั้นผลงานชิ้นนี้ของเอมีนเป็นการวิจารณ์สังคมที่ยังไม่สามารถสลายมายาคติเกี่ยวกับผู้หญิง ที่ถูกขีดเส้นไว้ว่า สตรีควรจะมีลักษณะอย่างไรตามที่สังคมได้กำหนดกฎเกณฑ์ไว้ อาจจะลอง ตั้งสมมติฐานว่าถ้างานชิ้นนี้เป็นของศิลปินชาย วัสดุเหล่านั้นจะสื่อความหมายอย่างแน่นอน ผลงานชิ้นนี้ของเอมีนจึงเป็นอีกข้อพิสูจน์ว่าศิลปินมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อกระบวนการและ วัสดุที่ตนเองเลือกใช้และการสื่อความหมายชัดเจนต่อมายาคติที่สังคมสร้างขึ้นต่อความเป็นผู้หญิง

ภาพที่ 5

Tracey Emin, "My Bed", 1998,
สื่อผสม, ขนาด 79x211x234 ซม.

สรุป

จากการนำหลักการสุนทรียสัมพันธ์ที่ให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนกระบวนการเปลี่ยนแปลงสรุป จากผลงานของศิลปินหญิงทั้ง 5 ท่าน สามารถสรุปได้เป็นประเด็นสำคัญได้อย่างน้อย 3 ประเด็นดังต่อไปนี้ 1. ผลงานศิลปะทั้ง 5 ชิ้นนี้ ถูกสร้างสรรค์ขึ้นโดยการใช้องค์ประกอบที่ศิลปินขายไม่มีและไม่สามารถทำได้ โดยมักจะใช้สอดคล้องกับวัสดุสำเร็จรูปหรือวัสดุเก็บตกอื่น ๆ ที่ตั้งใจเลือกสรรมาจัดองค์ประกอบขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการถักทอที่กลายสภาพจากวัสดุเพื่องานหัตถกรรมเป็นวัสดุที่สร้างงานจิตรศิลป์ โดยมีศักยภาพในการสื่อความสอดคล้องกับเนื้อหาของงานซึ่งคือความรักแบบผู้หญิงด้วย ห่อผ้าอนามัยใหม่หรือเบื่อนเลือดและวัสดุอีกหลายอย่าง ไปจนกระทั่งการใช้วัสดุแบบแอปเปิ้ลเขียวที่ชวนให้ขบคิดเกี่ยวกับประเด็นทางวัฒนธรรมของสังคมตะวันตกอีกด้วย 2. ในแง่เนื้อหา ศิลปินหลายท่านชวนให้ผู้ชมตั้งคำถามเกี่ยวกับการจัดระบบคุณค่าสูง-ต่ำ, สะอาด-สกปรกที่แต่ละวัฒนธรรมใช้แยกแยะ และมีผลในการกดให้เพศหนึ่ง ๆ อยู่ในสถานะหนึ่ง ๆ การชวนผู้ชมสนทนาเกี่ยวกับการเจริญพันธุ์และร่องรอยของการเจริญพันธุ์ที่แสดงออกผ่านเลือดประจำเดือน การต่อต้านมายาคติที่สังคมมีต่อผู้หญิงและความดีความเลวที่ถูกกำหนดเอาไว้แต่แรก 3. ในแง่ขององค์ประกอบศิลปะ การใช้องค์ประกอบที่ไม่เคยถูกใช้มาก่อนในศิลปะตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าเบื่อนเลือดประจำเดือนได้ขยายขอบฟ้าของการสร้างสรรค์ศิลปะออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะเชิงแนวความคิดที่เน้นการตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นเฉพาะเจาะจง ซึ่งทั้งหมดนี้ย่อมเป็นความสำเร็จในการตั้งคำถามเกี่ยวกับมายาคติในเรื่องผู้หญิงและผู้หญิงในทางศิลปะที่ทรงพลังเป็นอย่างยิ่ง

USSNANUSU

Beokhaimook, Polwach. (2018). "Abjection in Art". Master of Fine Arts, Department of Art Theory Graduate School, Silpakorn University.

พลวัชร เบี้ยวไข่มุข. (2561). แอ็บเจคชันในศิลปะ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชา ทฤษฎีศิลป์ แผน ก แบบ ก 2 ภาควิชาทฤษฎีศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Cottingham, David. (2010). *Modern Art : A Very Short Introduction* (Triamanurak, Janunya. Trans.). Bangkok: openworlds.

คอตติงตัน, เดวิด. (2554). ศิลปะสมัยใหม่:ความรู้ฉบับพกพา. แปลโดย จณัญญา เตรียมอนุรักษ. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส.

Kesprasit, Surachart. (2006). Is it art?, *Fine Art* 3, 19 (February-March): 38-40.

สุรชาติ เกษประสิทธิ์. (2549). "เป็นศิลปะหรือไม่." *Fine Art* 3, 19 (กุมภาพันธ์-มีนาคม): 38-40.

Pandamrong, Omsiri. (2020) The roles of words and body image in social controversy through contemporary art: A case study of two female artists. *Silpa Bhirasri Journal of fine arts*. 9, 1 (January-June): 152-153.

ออมสิริ ปานดำรงค์ (2564). "บทบาทของ"ถ้อยคำ"และ"ภาพร่างกาย" ในการนำเสนอประเด็นทางสังคมของศิลปะร่วมสมัยกรณีศิลปินสตรี."วารสารศิลป์ พีระศรี 9, 1 (มกราคม-มิถุนายน): 152-153.

Santasombat, Yos. (1994). *Man and Culture*. Bangkok: Thammasat University.

ยศ สันตสมบัติ. (2537). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Suputtamongkol, and others. (1998). Exploring theories of bodies. In : *Body hidden and revealed: Bodies in religion, philosophy, politics, history, art and anthropology*. Bangkok: Kobfai.

สายพิน ศุพุทธมงคล, และคนอื่น ๆ (2541). "สำรวจทฤษฎีร่างกาย". เผยร่าง-พรางกาย : ทดลอง มองร่างภายในศาสนา ปรัชญา การเมือง ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และมานุษยวิทยา . กรุงเทพฯ: คบไฟ.

Suwanasorn, Metta. (2016). "Thread Of Love From Mother." Doctor of Philosophy Program, Visual Arts, Graduate School, Silpakorn University.

เมตตา สุวรรณศร. (2559). “เส้นใยแห่งความรักของแม่.” วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญา
ดุริยบัณฑิต สาขาวิชา ทัศนศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บรรณานุกรมภาพ

- ภาพที่ 1 The Matter. (2565). Art of Blood ศิลปะแห่งการใช้เลือดทำงานศิลปะ. Retrieved from <https://thematter.co/thinkers/art-of-blood/53557>
- ภาพที่ 2 The Matter. (2565). Art of Blood ศิลปะแห่งการใช้เลือดทำงานศิลปะ. Retrieved from <https://thematter.co/thinkers/art-of-blood/53557>
- ภาพที่ 3 Daily Mail Online. (2022). Woman Who collected her menstrual blood on pieces of cloth for five years displays stained fabric in “intimate” art exhibition. Retrieved from; <https://www.dailymail.co.uk/femail/article-2347439/Woman-collected-menstrual-blood-pieces-cloth-years-displays-stained-fabric-intimate-art-exhibition.html>
- ภาพที่ 4 gww. (2022). Casey Jenkins and knitting Monologues. Retrieved from <https://visualcultureaberndeen.wordpress.com/2015/02/20/the-knitting-monologues-casey-jenkins-and-the-legacy-of-feminist-performance-art/>
- ภาพที่ 5 The Matter. (2564). ตัวฉันคืองานศิลปะ! Confessional Art ฉีกกฎสตรีผู้ดีอังกฤษของเทรซี่ เอมีน. Retrieved from <https://thematter.co/thiners/tracy-emin-confessional-art/44443> ,